

Asia: VN/32207/2022

Hallituksen esitys etäyhteyksien edistämisestä oikeudenkäynneissä

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne yleisesti esityksestä

Oikeusministeriö on pyytänyt Turun hovioikeudelta lausuntoa hallituksen esitysluonnoksesta etäyhteyksien edistämisestä oikeudenkäynneissä yleisissä tuomioistuimissa. Lausuntonaan hovioikeus toteaa seuraavaa.

Etäyhteyksien edistäminen olisi perusteltu keino parantaa oikeudenkäyntien sujuvuutta ja osittain myös vähentää oikeudenkäyntikulujen määrää. Etäyhteyksien käytöllä olisi esityksessäkin todetusti mahdollista vähentää oikeudenkäyntien peruutuksia. Uuden oikeudenkäynnin ajankohdan sopiminen on aikataulusyistä usein haasteellista, etenkin mikäli asiassa on useita asianosaisia avustajineen/puolustajineen sekä syyttäjä. On mahdollista, että asian käsittely venyy vähintäänkin useilla kuukausilla, mitä ei voida pitää toivottavana oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksetkin huomioon ottaen.

Esitetyillä toimenpiteillä voitaisiin hovioikeuden käsityksen mukaan myös saavuttaa merkittäviä kustannussäästöjä, kun valtion varoista korvattavien asianosaisten ja kuultavien henkilöiden matkakulujen, päivärahojen ja matka-aikaan kohdistuvien avustajanpalkkioiden määrät vähentyisivät etäyhteyksien käytön lisäämisen myötä.

Mitä mieltä olette ehdotetuista pykälistä, jotka koskevat tuomarin osallistumista oikeudenkäyntiin etäyhteydellä (OK 2:15-16)?

Esityksessä viitatuista korkeimman oikeuden ratkaisuista ilmenevin perustein tuomarin etäyhteydellä osallistuminen edellyttää lainsäätötoimenpiteitä. Tuomarin osallistuminen etäyhteydellä joustavoittaisi osaltaan oikeudenkäyntien toteuttamista ja voisi estää myös pääkäsittelyjen siirtämistarpeita esimerkiksi tilanteessa, jossa tuomari ei voisi saapua istuntosaliin terveydentilansa vuoksi, mutta olisi kuitenkin kykenevä osallistumaan oikeudenkäyntiin etäyhteydellä. Vastaavaa hyötyä voitaisiin saada myös muun esteen, kuten liikenneolosuhteiden tai julkiseen liikenteeseen kohdistuvan työtaistelutoimenpiteen, vuoksi. Etäosallistumisen mahdollistaminen vähentäisi jonkin verran myös tilanteita, joissa pääkäsittelyä jatketaan OK 2 luvun

12 §:ssä tarkoitettussa tilanteessa. Vaikka pääkäsittelyä ei olisikaan tarvetta keskeyttää monijäsenisen kokoonpanon yhden jäsenen esteen vuoksi, voisi etäyhteys mahdollistaa kokoonpanon pysymisen samana koko käsittelyn ajan.

Puheenjohtajan etäosallistumiseen on perusteltua suhtautua jossakin määrin pidättyvämmiin kuin tuomioistuimen muun jäsenen etäosallistumiseen. Myös puheenjohtajan osalta olisi kuitenkin pidettävä riittävänä, että tuomioistuin harkitsee hänen etäosallistumisensa soveliaaksi. Näissä tilanteissa ei siten olisi tarpeen säätää, että koko oikeudenkäynti olisi puheenjohtajan etäosallistumistilanteessa toimitettava etäoikeudenkäyntinä.

Mikä on mielipiteenne etäoikeudenkäynnin julkisuutta koskevasta pykälästä (OK 2:17)? Pidätkö asianmukaisena, että julkisuuden toteuttamisen keinot jätetään tuomioistuimen harkintaan?

Esitys on tekniikkaneutraali ja mahdollistaa tuomioistuinten toisistaan poikkeavien olosuhteiden huomioon ottamisen. Hovioikeus pitää perusteltuna, että tuomioistuimille jätetään harkintavalta siitä, miten etäoikeudenkäynnin julkisuus toteutetaan ottaen huomioon myös kunkin yksittäisen asian laatu.

Mitä mieltä olette todistelun vastaanottamista etäyhteydellä koskevan momentin (OK 17:52.1) lisäedellytysten kumoamisesta?

Esityksessä on tuotu esiin ne seikat, joiden perusteella lisäedellytyksistä voidaan luopua.

Mielipiteenne ilman näköyhteyttä tapahtuvaa kuulemista koskevista momenteista (OK 17:52.2-3)?

Hovioikeuden käsityksen mukaan esitys on perusteltu ja tuo tarpeellista joustoa ilman näköyhteyttä tapahtuvaan kuulemiseen. Tuomioistuin kykenee esityksen perusteella riittävästi arvioimaan ilman näköyhteyttä tapahtuvan kuulemisen edellytyksiä. Esitys ei myöskään vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista.

Mitä mieltä olette ehdotetuista oikeudenkäymiskaaren ja rikosoikeudenkäyntilain pykälistä, joiden nojalla asianosaisen osallistuminen oikeudenkäyntiin voitaisiin määrätä toteutettavan etäyhteyden välityksellä (OK 12:8.5 ja ROL 8:13.5)?

Esityksen mukaan määräys voitaisiin antaa kaikissa asiaryhmissä. Määräyksestä on pyydettyä annettava perusteltu päätös, johon haettaisiin muutosta pääasian yhteydessä tai tuomioistuimen harkinnan mukaan myös erikseen. Määräyksen antaminen edellyttää erityistä syytä. Erityinen syy on käsillä vain poikkeuksellisesti eli säännöksen soveltamisen tulee olla hyvin poikkeuksellista. Mahdollisuus tällaisen määräyksen antamiseen on kuitenkin perusteltua ottaa lakiin.

Mitä mieltä olette pakkokeinojen ja poissalon seuraamusten käyttöalan laajentamisesta koskemaan etäyhteydellä tapahtuvaa valmisteluistuntoa (OK 5:15 d ja ROL 7:14 a kumoaminen) ja kattamaan osallistumisen etäyhteydellä myös muualta kuin toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona (OK 12:8.4 ja ROL 8:13.4)?

Hovioikeus pitää esitettyjä muutoksia perusteltuina. Perusteluissa on tuotu riittävällä tavalla esiin myös henkilön oikeusturvan kannalta oleelliset edellytykset pakkokeinojen ja poissaoloseuraamusten käytölle. Hovioikeus toteaa, että henkilön ei tule antaa vedota tekniseen taitamattomuuteen välttääkseen kuulemisensa tai pitkittääkseen asian käsittelyä. Tällaisessa

tilanteessa on perusteltua määrätä henkilö saapumaan joko tuomioistuimeen tai muun viranomaisen luo, mikäli etäyhteydellä osallistuminen ei muutoin onnistu.

Mielipiteenne etäyhteyden käyttöalan laajentamiseen koskemaan tunnustamisoikeudenkäyntiä (ROL 8:13.5 kumoaminen)?

Hovioikeuden käsityksen mukaan etäyhteyden käyttöalan laajentamiselle koskemaan tunnustamisoikeudenkäyntejä ei ole esityksestä ilmenevin perustein estettä. Menettelyn joustavoittaminen ja keventäminen olisi perusteltua, eikä se myöskään loukkaisi vastaajan oikeusturvaa tai oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Onko teillä muuta lausuttavaa esityksen johdosta?

Myös jatkossa tulee sallia pelkän äänyhteyden välityksellä tapahtuva osallistuminen valmisteluistuntoon (OK 5:15 d ja ROL 7:14 a kumoaminen, s. 35). Etäyhteyksien teknisen laadun vuoksi on mahdollista, että muodostetun etäyhteyden videokuva ei toimi mutta ääni kuitenkin välittyy. Tämän vuoksi ja valmisteluistunnon luonnekin huomioon ottaen on tärkeää mahdollistaa pelkän puheyhteyden välityksellä tapahtuva osallistuminen. Näin voitaisiin välttää valmisteluistunnon peruuttamisesta aiheutuvat haitat tilanteessa, jossa osapuolet pyrkivät viemään asiaansa eteenpäin ja peruuttaminen johtuu heistä riippumattomasta teknisestä syystä, jota ei saada korjattua.

Vesterbacka Tuomas
Turun hovioikeus